

Σταῦρος Γιαγκάζογλου

Τριαδολογία καὶ Χριστολογία
κατὰ τὸν Μητροφάνην Κριτόπουλον

Θεσσαλονίκη

1983

Τ ρ ι α δ ο λ ο γ ί α & Χ ρ ι σ τ ο λ ο γ ί α

Κατά τόν Μητροφάνη Κριτόπουλο

Α. Προλεγόμενα στήν " ' Ο μ ο λ ο γ ί α Π ί σ τ ε ω ς "

Ο Μακεδόνας Μητροφάνης Κριτόπουλος, στάλθηκε από τόν Πατριάρχη Κύριλλο Λούκαρη για σπουδές στήν 'Αγγλία, γύρω στό 1621¹, όπου καί παρέμεινε για μιά έπταετία. Σπούδασε στήν 'Οξφόρδη, στό Balliol, μέ έξοδα του Βασιλιᾶ 'Ιακώβου του Α².

Τό 1621, ό Κριτόπουλος δίδαξε στή Γερμανία, κατά τό ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς του ἀπό τήν 'Αγγλία.³ Ἐκεῖ συνδέθηκε φιλικά μέ τόν G.Kalixt, πού ἐμφοροῦνταν, ἀπό συγκριτιστικές καί φιλενωτικές τάσεις. Οἱ Λουθηρανοί, βέβαια, θεωροῦσαν τήν ἀνατολική ἐκκλησία ὡς παρηκμασμένη καί εἰδωλολατρική: " Ἔδοξαν γάρ τινές ἄλλοι ἀμφιβάλλειν καί βεβαιωθέντες αὐθις θαυμάσαι, εἰ ἔτι σώζεται Χριστιανισμός ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου ὁ ἀντίχριστος ἐπικρατεῖ καί τοῦτον συντόνως διώκει " σημειώνει ὁ Κριτόπουλος σάν πρόλογο τῆς 'Ομολογίας του. Ἦταν, ἀναπόφευκτο ὅμως, ἀργά ἢ γρήγορα, οἱ Προτεσταντικές Ἐκκλησίες, - διαμαρτυρόμενες κατά τῆς Ρωμαϊκῆς αὐταρχικότητας, - νά ζητοῦσαν νά πληροφορηθοῦν για μιά Ἐκκλησία, πού εἶχε κάνει μιά τέτοια διαμαρτυρία, ἀπό πολύ παλιότερα." Ἔτσι, οἱ G. Kalixt, H. Korning καί O.Hornejii, παρακάλεσαν τόν Μητροφάνη Κριτόπουλο " ἐγγράφως αὐτοῖς παραστήσαι τήν τε κατάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καί ὅπως τά περὶ τήν ἀγίαν καί ἀμώμητον τῶν πάλαι Χριστιανῶν διδασκαλίαν διάκειται ". Βέβαια, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, δέν ἐνδιαφέρθηκε ποτέ, για συνόψεις τοῦ δόγματος. Τό βιβλίο " Ἐκθεσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως " τοῦ Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ εἶπε ὅλα, ὅσα χρειάζονταν νά λεχθοῦν, ἂν καί, μεταγενέστερες Σύνοδοι, χρειάστηκε νά διευκρινίσουν σκοτεινά ἢ συζητήσιμα σημεῖα, διάφοροι Πατριάρχες ὅμως, εἶχαν ἐκδόσει κατά καιρούς, σύντομες δογματικές ἐκθέσεις, συνήθως για κάποιον πρακτικό σκοπό. Ὁ Ἰδιος ὁ Γεννάδιος, εἶχε συντάξει μιά τέτοια, κατ'αἴτηση τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Πορθητῆ, καί ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἱερεμῖα Β' πρὸς τοὺς Λουθηρανούς, ἦταν τῆς ἴδιας φύσεως.

1. Ὁ Καθηγητής I. Κορμύρης χρονολογεῖ τήν ἀφιξή του τό 1617. Τό ἴδιο καί ὁ Colin Davey, (ἄρθρο στό περιοδικό " Ἐκκλησιαστική Θεολογία ") *Metrophanes Kritopoulos (1589 - 1639) and relations between the Orthodox, Roman Catholic and Reformed Churches* σ. 545.

2. Στ. Ράνσιμαν, Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν ἀρχαιολογίᾳ, Β, σ. 486, 526 & Β.Κ. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, σ.768 Ἀθῆναι 4/1978 & Colin Daney, μνημ. ἔργο σ. 556.

3. Στ. Ράνσιμαν, μνημ. ἔργο σ. 470 " Οἱ Ἕλληνες σπουδαστές τῆς Θεολογίας ἦταν πάντοτε εὐπρόσδεκτοι στή Λουθηρανική Γερμανία. Στίς ἀρχές τοῦ δέκατου ὀγδοοῦ αἰῶνα προικοδοτήθηκε γι' αὐτούς ἕνα μικρό Θεολογικό Σεμινάριο στή Χάλλη τῆς Σαξωνίας.

λύμων, πού εἶχαν μέ τή σειρά τους λατινικές τάσεις.

Ὁ Κριτόπουλος ἀναπτύσσει συστηματικά τά ὀρθόδοξα δόγματα, στηριζόμενος στή σύνολη Ἑλληνική Πατερική Θεολογία, ἀπό τόν Ἀθανάσιο καί τούς Καππαδόκες, ὡς τόν Γρηγόριο Παλαμᾶ καί τόν Συμεῶνα Θεσσαλονίκης. Τή Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας διακρίνει, σέ Ἄπλη καί σέ Οἰκονομική. Τή διάκριση αὐτή δέν φαίνεται νά ἀκολουθεῖ, ὅμως, στήν Ἐκθεση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, πού καταγράφει στήν Ὁμολογία, σέ 23 Κεφάλαια:

- 1) Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας (περί τοῦ Ἐνός καί Τριαδικοῦ Θεοῦ),
- 2) Περί δημιουργίας,
- 3) Περί τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίας,
- 4) Περί προγνώσεως,
- 5) Περί Μυστηρίων,
- 6) Περί Ἐντολῶν,
- 7) Περί Ἐκκλησίας,
- 8) Περί τοῦ ἁγίου μύρου,
- 9) Περί τοῦ Κυριακοῦ Λείπνου
- 10) Περί τῶν ἐν μετανοίᾳ τελετῶν,
- 11) Περί Ἱερωσύνης,
- 12) Περί Γάμου,
- 13) Περί Εὐχελαίου,
- 14) Περί τῶν λοιπῶν τῆς Ἐκκλησίας παραδόσεων,
- 15) Περί Ἁγίων Εἰκόπων,
- 16) Περί ἁγίων λειψάνων,
- 17) Περί ἐπικλήσεως τῶν Ἁγίων,
- 18) Περί νηστείας,
- 19) Περί Μοναχῶν,
- 20) Περί τοῦ εὐχεσθαι ὑπέρ τῶν Κεκοιμημένων,
- 21) Περί τοῦ εὐχεσθαι κατ' ἀνατολάς,
- 22) Περί τοῦ μὴ κλίνειν γόνυ ἐν Κυριακῇ καί καθ' ὅλην τήν Πεντηκοστήν,
- 23) Περί καταστάσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ συγγραφέας τῆς ὁμολογίας αὐτῆς ἔλαβε ὑπ' ὄψη τήν ἀνάπτυξη τῶν δογμάτων στήν ἑτερόδοξη Θεολογία⁶, γι' αὐτό καί προσθέτει στό ὀρθόδοξο δογματικό σύστημα καί θέματα, πού ἀπασχολοῦν τή Δυτική Θεολογία, ὅπως τό δόγμα γιά τήν Ἐκκλησία, τόν προορισμό, τή δικαίωση κ.ἄ.

5. Τήν ἔκδοσή της εἶχε ἀναλάβει ὁ ἡγεμόνας τῆς Βυζαντινῆς Ἰωνίας

Ἀσχολεῖται περισσότερο μ' ἐκεῖνα τὰ δόγματα πού διαφωνοῦν περισσότερο οὐ Χριστιανικές Ἐκκλησίες, ὅπως, μέ τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ Μυστήρια, τὰ ἄζυμα κ.λπ.⁷, ἐνῶ ἀποφεύγει ν' ἀσχοληθεῖ μέ θέματα, ὅπως, ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, τῆς οὐσίας καί τῶν ἐνεργειῶν του, τῆς Θείας Χάριτος κλπ. καί γενικά, μέ ἔλλειψη καί ἀτέλεια ἀναπτύσσονται ἡ Τριαδολογία, ἡ Χριστολογία καί ἡ Ἐσχατολογία.

Τό γεγονός αὐτό, μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ ἀπό τό ὅτι ἡ "Ὁμολογία" γράφτηκε " ἐν ἐπιτομῇ ", ὅπως δηλώνεται στήν ἐπιγραφή της, καί "ἐν ὀδοιπορίᾳ καί ποικίλοις ποιήμασιν".⁸

Φρειδερίκος.

6. Ι. Καρμύρη Ἡ Ὁμολογία μετά τήν πρός Γῶδον κλπ. σελ. 9

7. Νικολάου Ἐμμ. Τζιράκη, ἡ περί Μετουσιώσεως (TRANSUBSTANTIATIO) Εὐχαριστιακή Ἔρις, Ἀθήναι 1977, σ. 63 - 64.

8. Ἰωάν. Καρμύρη, Μητροφάνους Κριτοπούλου Ὁμολογία Πίστεως, ἀνάτυπο ἀπό τόν δεύτερο τόμο τοῦ βιβλίου τοῦ συγγραφέα " Τά Δογματικά καί Συμβολικά μνημεῖα κλπ. (σελ.12 βλ. συνέχεια τῆς σημ.2).

B. 'Η δογματική διδασκαλία τοῦ Μητροφάνη Κριτόπουλου.

α) 'Απλή Θεολογία

'Η γνώση τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τό θεμέλιο, γιά τήν κατανόηση τοῦ κοσμοσωτήριου ἔργου ἐν Χριστῷ. 'Η δογματική διδασκαλία περί τοῦ Θεοῦ, διακρίνεται σέ ἀπλή καί σέ οἰκονομική Θεολογία.

'Η διδασκαλία γιά τόν Ἕνα καί Τριαδικό Θεό, γιά τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ Πρωτολογία καί Ἀγγελολογία, ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καί ἡ ἀμαρτία καί πτώση του, συνιστοῦν τό περιεχόμενο τῆς ἀπλῆς Θεολογίας.

1. Τ ρ ι α δ ο λ ο γ ί α

'Η Ἁγία ἀποστολική καί καθολική Ἐκκλησία, διδάσκει τή γνώση τοῦ Ἐνός καί μοναδικοῦ Θεοῦ, δηλαδή τῆς μιᾶς οὐσίας καί ἀρχῆς, πού εἶναι ἄναρχη, ἀγέννητη, ἀγέννητη καί ἄπειρη. Αὐτή δημιούργησε ὅλα τά κτίσματα, ὀρατά καί ἀόρατα, συνέχει, συντηρεῖ καί σώζει τά σύμπαντα. ⁹

Μία οὐσία, μία Θεότητα μακάρια, τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού γνωρίζεται σέ τρεῖς τέλειες ὑποστάσεις, ¹⁰ καί, πᾶγμα παράδοξο, δέν ἀποτελοῦν καθ'ἑαυτές, μέρη τῆς Θεότητος, ἀλλ' οὔτε καί ποιοτικές διαφοροποιήσεις, σέ σχέση μέ κάτι ἄλλο. Κάθε μία ἀπ'αὐτές, ὑφίσταται ἰδιαίτερα, μόνο σέ σχέση μέ τή μία καί μοναδική οὐσία, πού εἶναι κοινή στίς τρεῖς ὑποστάσεις.

'Ο ἀκατάληπτος Θεός, ἀποτελεῖ πρόσωπο, γιὰτί δοξάζεται καί λατρεύεται, - ὅχι βέβαια χωριστά ἢ κάθε μία ὑπόσταση, γιά νά μή ὑπονοηθεῖ σύνθεση, κατά τῆς ἀπλῆς καί ἀσύνητης φύσεως ¹¹, στίς τρεῖς ὑποστάσεις.

'Η παράδοση γιά τίς τρεῖς θεαρχικές ὑποστάσεις, προέρχεται ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τήν πίστη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

'Ο Πατέρας, πού εἶναι ἡ ἀρχή καί αἰτία ὅλων, δέν γεννήθηκε ἀπό κανένα, εἶναι ἀνάιτος καί ἀγέννητος καί πατέρας κατά τή φύση τοῦ μοναδικοῦ Υἱοῦ του. Εἶναι ἀκόμη καί προβολέας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

⁹. 'Ιω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκδόσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, κείμενο - μετάφραση, εἰσαγωγή - σχόλια, Νίκου Μαρσοῦκα, περί τῆς Ἁγίας Τριάδος, 8(8), σ.46 " Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς ἕνα Θεόν, μίαν ἀρχήν ἄναρχον, ἄκτιστον, ἀγέννητον..... πάντων κτισμάτων ὀρατῶν τε καί ἀοράτων ποιητικῆν, πάντων συνεκτικῆν καί

Ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ μοναδικοῦ Πατέρα καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ κοινὸ λόγον, γιατί, ἐν τῷ Θεῷ δέν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἄλλος λόγος ἐκτός ἀπὸ τὸν οὐσιώδη καὶ ἐνυπόστατο, πού εἶναι ὁ Υἱός.

Εἶναι ὁμοίος μέ τὸν Πατέρα, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀγέννη-
σία. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται μονάχα ἀπὸ τὸν Πατέρα,
ὄχι μέ τὴν γέννηση, ἀλλά μέ τὴν ἐκπόρευση καὶ ὀνομάζεται πρό-
βλημα τοῦ μοναδικοῦ Πατέρα, καὶ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ
κατὰ κοινὸ λόγον. Εἶναι ὁμοίος μέ τὸν Πατέρα, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀγεν-
νησία. Αὐτό δέν σημαίνει βέβαια, διαφορὰ οὐσίας ἢ ὑπερτέρηση, ἀλ-
λά μονάχα διαφορετικὸ τρόπο ὑπάρξεως ⁽¹²⁾ "Ἐτσι, λοιπόν, ἡ Ἐκκλη-
σία ὁμολογεῖ, στήν Ἁγία Τριάδα, τὸν Πατέρα, ὡς ἀγέννητο καὶ ἀ-
ναίτιο, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὡς αὐτιατά. Τὸν Υἱὸ ὡς γεν-
νητό, καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὡς ἐκπορευτό, ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατέ-
ρα. Καὶ ἀκριβῶς, ὁ διαφορετικὸς αὐτὸς τρόπος τῆς ὑπάρξεως τῶν προ-
σώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας, πού εἶναι ἄγνωστος σέ ἀγγέλους καὶ ἀν-
θρώπους, δέν σημαίνει καθόλου διαφορὰ κατὰ τὴν οὐσία.

Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, λοιπόν, ἡ Ἁγία Τριάδα εἶναι ὁμοούσιος, χωρὶς
συναλοιφή, σύνθεση ἢ σύγχυση, τῶν τριῶν προσώπων ἢ ὑποστάσεων.

Κατὰ τὴν τάξη πρῶτος εἶναι ὁ Πατέρας, δεύτερος ὁ Υἱὸς καὶ τρί-
το τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀξία, καὶ οἱ τρεῖς ὑποστάσεις εἶναι
ὁμοίτιμες κατὰ πάντα μεταξύ τους. Λέγοντας, ὅμως, τάξη, θέλουμε νὰ
ἐπισημάνουμε τὸ χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο γνωρίσαμε τὴν ἀπρόσιτη Τριά-
δα. "Ἐτσι, πρῶτος φανερώθηκε ὁ Πατέρας στήν Π. Διαθήκη, ἔπειτα ὁ Υἱὸς
κατὰ τὴν ἐνανθρώπιση καὶ τέλος, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸ Βάπτισμα,
τὴ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα καὶ τὴν Πεντηκοστή. ¹³

συντηρητικὴν, πάντων προνοητικὴν..."

10. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Λόγος πανηγυρικός ἅμα καὶ δογματικός
εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου, ὑπὸ Ἰωάνν. Ν. Καρμίρη, ἐν
" Νέα Σιών ", 36 (1941), σ. 140 "τὴν τοῦ Θεοῦ μίαν οὐσίαν τελείαν
καὶ ὑποτελεῖ εἶναι, τοῦτ' ἔστι, νοεράν, λογικὴν καὶ αἰεὶ ζῶσαν (οὐδέ
γάρ ἂν εἶη τελεία, ἐνός τούτων στερουμένη, ἀλλ' οὐδέ διοίσει ἡμῶν, εἰ
μὴ ταῦτα ὑποστάσεις εἶεν, καθ' αὐτάς μὲν ὑφιστάμεναι, μιᾶς δέ καὶ τῆς
αὐτῆς οὐσίας ἐχόμεναι".

11 Γρηγορίου Θεολόγου, εἰς τὸ Ἅγιο Βάπτισμα, P.G 36, C356 "Σύνθε-
σις γάρ ἀρχὴ διαστάσεως."

12. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, "Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως κλπ. σ. 18.

13. Ἰω. Καρμίρη, Ἡ Ὁμολογία μετὰ τῶν πρὸς Γῶδον Ἀποκρίσεων Μητροφά-
νου Κριτοπούλου καὶ ἡ Δογματικὴ διδασκαλία αὐτοῦ, ἀνάτυπο ἀπὸ τῆς "Θεο-
λογία" Τόμος ΙΘ' (1941-1948), Ἀθήναι 1948, σ. 40-41.

β) Οικονομική Θεολογία

Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ πρόγνωση, ὁ προορισμός, ἡ δικαίωση, ἡ Ἐκκλησιολογία, ἡ διδασκαλία περὶ τῶν Μυστηρίων καὶ ἡ ἐσχατολογία, εἶναι θεολογικά θέματα πού τοποθετοῦνται ἀπὸ τὸν Κριτόπουλο, σύμφωνα μὲ τὴ διάκριση πού ἀναφέραμε παραπάνω, στὸ κεφάλαιο τῆς "Οἰκονομικῆς Θεολογίας".

2. Χ ρ ι σ τ ο λ ο γ ί α ¹⁴

Ἄφοῦ, λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος δὲν φύλαξε τὴν ἐντολὴ τοῦ δημιουργοῦ, γυμνώθηκε ἀπὸ τὰ "θεῖα καὶ πνευματικά δῶρα", ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸν παράδεισο καὶ ἔγινε κατάδικος θανάτου καὶ ὑποχεῖριος τῆς φθορᾶς. Ὁμως, ὁ φιλόανθρωπος Θεός, μὲ τὸ πρωτευαγγέλιο "μεγίστας ἐλπίδας ὑπέτεινε τοῦς καταδίκους", ὅτι ἀνακληθῆσονται ποτε τῆς πικρᾶς ἐξορίας, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν ἐπανελεύσονται". Τοῦτο πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ Θεό, καὶ Σωτῆρα, Ἰησοῦ Χριστό, ὅταν ἔφθασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ ἐτοιμάστηκε δεόντως τὸ ἀνθρώπινο γένος γιὰ νὰ τὸν ὑποδεχτεῖ. Τὴν προπαρασκευὴ αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπέδωξε ὁ Παντοκράτορας Θεός, διαπαιδαγωγώντας τὸν μὲ πολλοὺς τρόπους, καλώντας τὸν μὲ στεναγμό καὶ τρόπο νὰ ἐπιστρέψει, μὲ σημεῖα ἀπὸ τὸν οὐρανό, τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, μὲ κατακλυσμό, λοιμό, λιμό, σεισμό, πόλεμο, μὲ θεοφάνειες, πού ἀποτελοῦσαν τύπους μελλοντικῶν σωτηριωδῶν γεγονότων, μὲ προφῆτες, μὲ Νόμο, ἀποβλέποντας μὲ ὅλα αὐτά, στήν

14. Βλέπε καὶ Μητροφάνους Κριτοπούλου, λόγος Πανηγυρικός ἅμα καὶ δογματικός εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου, ὑπὸ Ἰω. Ν. Καρυίρη, ἐν "Ν. Σιλών", 36 (1941), σ. 131: "ἐν ἐτέρῳ δὲ πρὸς τὸν ἀναγνώστην ἐπιστολῇ ἀπεμφαίνει ὁ Κριτόπουλος καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ Λόγου, γράφων ὅτι ἐν αὐτῷ "δόγματα ἀληθείας ἐχόμενα, καὶ κατὰ πάντα τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ συνάδοντα, εὐρήσεις σχεδὸν ἅπαντα τὰ κορυφαίωτερα τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως. Οὐ γάρ δὴ μόνον περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως ὁ ἡμέτερος λόγος διέλαβε, ἀλλ' οὐκ ὀλίγα, καὶ περὶ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος ὕμνησιν, εἶτα καὶ τῶν ἱερῶν Μυστηρίων ἀκροθιγῶς ἤφατο, ἀναστάσεώς τε παγγενοῦς καὶ κρῖσεως ἐσχάτης καὶ ἀνταποδόσεως ἐμνήσθη· συνελόντι φάναι, τὰ θεμέλιον λόγον ἔχοντα ἐν τῷ σωτηριῶδει Χριστιανισμῷ ὡς οἷον τε διεσάφησε" ἐκ τούτων γίνεται, δηλόν, ὅτι ὁ λόγος οὗτος οὐ μόνον ἀπὸ ὁμηλικτικῆς ἐπόψεως εἶναι ὑποδειγματικός, ἀλλὰ συνάμα ἐνέχει καὶ μεγάλην δογματικὴν ἀξίαν, ἀπλῆ δὲ ἀντιπαραβολὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν Ὁμολογίαν τοῦ Κριτοπούλου πείθει, ὅτι ἐν τῇ Θεολογίᾳ καὶ τῇ Χριστολογίᾳ ἰδίως συμπληροῦ οὗτος τὴν ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ περιεκτικῶς ἐκτιθεμένην δογματικὴν διδασκαλίαν τοῦ Κριτοπούλου".

ἀναίρεση τῆς ἀμαρτίας.¹⁵ "Ἐδωκε δέ καί νόμον, τοῦτο μέν βουλό-
μενος ἐκκλησίαν ἑαυτῷ συναγαγεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα μὴ πᾶσα
αὕτη ἔρημος ᾖ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως", Καί αὐτό γιά νά προ-
ετοιμασθεῖ κάποια θεοσεβούμενη γενιά, ἀπό τήν ὁποία θά γεννιόταν ὁ Σω-
τήρας καί πρὸς τήν ὁποία, ἔπρεπε νά προκηρυχθεῖ, τό μυστήριον τῆς Θείας
οἰκονομίας. Γι' αὐτό διάλεξε τόν 'Ιουδαϊκό λαό, στόν ὁποῖο ἔδωσε τό Νόμο,
"συνιστάμενον ἔκ τε τῆς διηγήσεως καί ἀγγελίας τοῦ αὐτοῦ θελήματος," ἔκ
τε τοῦ νομοθετικοῦ καί βεβαιωτικοῦ."

'Αλλ ὁ νόμος δέν μπόρεσε νά ἐλευθερώσει τή φθαρμένη καί νεκρωμένη
φύση τοῦ ἀνθρώπου. Χρειαζόταν "μεγαλύτερο" φάρμακο, τέτοιο, πού νά
δείξει " οἷους εἶναι δεῖ τούς τοῦ Θεοῦ, πρὸς δέ καί ἵνα, τῆς
εὐαγγελικῆς Χάριτος παραγενομένης, γνωσθῆσεται τό διάφορον
μεταξύ Νόμου καί Χάριτος. ". "Ἐτσι, μέ τήν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ
καί Πατέρα, ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι στόν κόλπο
τοῦ Πατέρα, ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα καί τό "Ἅγιο Πνεῦμα, σαρκώνεται
ἄτρεπτα ἀπό τό "Ἅγιο Πνεῦμα καί τήν ἀειπάρθενο Μαρία, τή
Θεοτόκο.¹⁶ Σαρκώθηκε, λοιπόν, ὁ θεῖος Λόγος χωρίς νά μετα-
βάλλει σέ σάρκα τή Θεότητα, ἀλλ' ἐνώθη καθ' ὑπόστασιν, ἀσύγχυ-
τα, καί ἀναλλοίωτα καί ἀδιαίρετα, μέ τή σάρκα πού πῆρε ἀπό τήν
ἁγία Παρθένο. Δέν ἐνώθη μέ κάποιον ἄγιο ἄνθρωπο, κατά τόν δυσεβῆ Νε-
στόριο, ἀλλά, αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὑπόσταση στή σάρκα,
χωρίς καμμιά σύγχυση τῶν δύο φύσεων, τῆς Θείας καί τῆς ἀνθρώ-
πινης.

'Ακολουθία τῆς ὑποστατικῆς αὐτῆς ἔνωσης τῶν δύο φύσεων
στό πρόσωπο ἢ τήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου, ἦταν ἡ ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων τῶν
δύο φύσεων. "Ἐτσι, ἡ Θεία φύση, μετέδωσε τά ἰδιώματά της στήν ἀν-
θρώπινη, γι' αὐτό καί ἡ δεύτερη ὀνομάζεται Υἱός Θεοῦ καί Θεός καί δη-
μιουργός καί παντοδύναμος. Καί ἡ Θεία φύση δέχτηκε τά ταπεινά τῆς ἀν-
θρώπινης, γιά νά εἶναι δυνατή ἡ κοινωνία, ἄρα καί ἡ θεραπεία τῆς ἀνθρω-

¹⁵ Ἰω. Δαμασκηνοῦ, "Ἐκδοσης Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως κ.λ.π., Γ' 1,(45) " Περὶ τῆς Θείας οἰκονομίας καί περὶ τῆς δι' ἡμᾶς κη-
δεμονίας καί τῆς ἡμῶν σωτηρίας " σ. 208 καί ἔξ.

πύνης φύσεως, γι'αυτό και λέμε ότι σταυρώθηκε ο Κύριος της δόξας ή ο Θεός ύβρίσθη από τους άσεβεις κ.τ.λ. 'Η κάθε μία φύση, λοιπόν, αντιδίδει στην άλλη τα δικά της ιδιώματα γιατί υπάρχει ή ταυτότητα της ύποστάσεως και ή παραχώρηση μεταξύ των δύο φύσεων, πού είναι ασύγχυτα ένωμένες. Μάλιστα, ή αντίδοση των ιδιωμάτων, γίνεται κυρίως από τις δύο φύσεις προς τό ένα πρόσωπο, για να διασφαλίζεται έτσι ή ένότητά του.

'Αφοϋ, λοιπόν, ο Υιός του Θεοϋ προσέλαβε τήν ανθρώπινη φύση, ένώθηκε μέ ολόκληρο τόν άνθρωπο, μέ τήν ψυχή και τό σωμα του. Γιατί, δέν ανέλαβε, χωρίς νοϋ, αλογη και θνητή ψυχή, κατά τόν 'Απολλυνάριο, αλλά, σάρκα έμφυχωμένη, μέ ψυχή λογική και νοερή. 'Η ένωση, λοιπόν, έγινε από δύο τέλειες φύσεις, τή θεία και τήν ανθρώπινη, χωρίς σύγχυση ή ανάμιξη. Μ'αυτό τόν τρόπο, ο Σωτήρας Χριστός, υπήρξε τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος, χωρίς άμαρτίες.¹⁷ Διό και τόν κόσμον πάσης άμαρτίας έρρύσατο, τοιοϋτος ον. Ει γάρ ο Υιόν τε ήν, άλλον τινά γενέσθαι άναμάρτητον, εκείνον έδει και σωτήρα του κόσμου υπάρξει. και οϋκ αν έδέησε της του Θεοϋ σαρκώσεως υπέρ ήμων. 'Αλλ'ότι, άλλον τιν'άναμάρτητον εύρεθηναί των άμηχάνων και αδυνάτων ήν, δια τοϋτο άναγκαίως σαρκοϋται ο λόγος του Θεοϋ, τοϋτ'έστι, σαρκί καθ' ύπόστασιν ένουται άτρέπτως και άσυγχύτως, ζνα, άναμάρτητος ών, τόν κόσμον της άμαρτίας ρύσεται". "Οπως ακριβώς λοιπόν, παραδέχεται, ή άγία 'Αποστολική και καθολική 'Εκκλησία του Χριστοϋ, δύο φύσεις στο Σωτήρα, έτσι και δύο φυσικά θελήματα και ένέργειες όμολογει. 'Επειδή, όμως, μία είναι ή ύπόσταση των δύο φύσεων, ένας είναι εκείνος, πού θέλει και ενεργει κατά τις δύο φύσεις, μέ θεϊο και ανθρώπινο τρόπο, όχι διληρημένα, αλλά ένωμένα. Τό θελημα όμως της

16. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Λόγος Πανηγυρικός κλπ. σ. 277, "Εδει γάρ, έδει, τόν του Θεοϋ Λόγον, τόν εν κόλποις του πατρός αεί οντα (κόλπους δέ πατρός όταν ειπή(ω) τήν ούσίαν εκείνου λέγει(ω)), τόν πάλαι πείσαντα τόν πατέρα (ως λόγος τόν νοϋν) πλάσαι τόν άνθρωπον, τόν αυτόν Λόγον και αϋθις πετσαί

άνθρωπότητας. ὑποτασσόταν πάντα στό θέλημα τῆς θεότητας, κατά τό "πάτερ, εἰ βούλει παρενεγεῖν τοῦτο τό ποτήριον ἀπ'έμοῦ· πλήν μῆ τό θέλημά μου, ἀλλά τό σόν γενέσθω" (Λουκ. ιβ' 22,42 τέλος, (πρβλ. Μο.ιδ' 37, "ἀλλ'οὐ τί ἐγώ θέλω, ἀλλά τί σύ" Μτ. κς 39 "πλήν οὐχ ὡς ἐγώ θέλω, ἀλλ'ὡς σύ," ("Ἐκδ. Βρεττ. Ἐταιρείας 1925)).

"Ἐτσι ὁ Σωτήρας Χριστός ἀπολύτρωσε τόν κόσμον, ἀφοῦ μέ τήν ἐνανθρώπηση ἀνέλαβε καί ἀνακαίνισε τήν ἀνθρώπινη φύση, μέ τή θεία διδασκαλία του καί τό παράδειγμά του, ἀλλά κατ'έξοχήν μέ τόν σταυρικό θάνατο καί τήν Ἀνάστασή Του, τήν ἀνάληψη καί τήν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατέρα καθέδρα δηλαδή μ'ὀλόκληρη τήν παρουσία Του πάνω στή γῆ καί τίς σωτηριώδεις ἐνέργειές Του.

Ἀφοῦ ἀποκατέστησε τίς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπινου γένους μέ τό Θεό-Πατέρα, ἔστειλε στούς μαθητές καί τήν Ἐκκλησία του, τό πανάγιο καί παντοδύναμο Πνεῦμα, " καθοπλίζων αὐτούς θιά τούτου καί πάσης σοφίας ἐμπιπλῶν, ἀποστέλλων τε τούτους ἀπανταχοῦ τῆς οἴκουμένης, κηρύσσοντας μετάνοιαν καί ἄφεσιν ἀμαρτιῶν, τοῖς εἰς αὐτόν πιστεύουσιν "

Μέ τήν ἐνανθρώπηση ἀνέλαβε " τό σαθρωθέν καί παλαιωθέν " ἀνθρώπινον φύραμα νά τό ἀνακαινίσει μέ τήν προσπέλαση καί ἔνωση του μέ τό Θεό.

"Ὅταν πέθανε ὁ Χριστός πάνω στό Σταυρό γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, χωρίστηκε ἡ ὑπεραγία ψυχή τῆς σωτήριας σάρκας Του, ἀλλά, ἡ θεότητα ἔμεινε ἀδιαίρετη καί ἀπαθής. Τό πανάγιο σῶμα Του ἔμεινε γιά τρεῖς μέρες ἀδιάφθορο στόν Τάφο, ἐνῶ ἡ μακάρια ψυχή Του κατέβηκε στόν Ἄδη, γιά νά προσφέρει καί ἐκεῖ τή σωτηρία καί νά θριαμβεύσει "κατά τοῦ ἐχθροῦ καί ἀποστάτου τυράννου καί τήν ὀφρύν αὐτοῦ τήν ἐπηρεμένην νά ταπεινώσῃ ἀσθενῆ καί ἀνίσχυρον ταύτην τοῦ λοιποῦ ἡμῶν ἀποφαίνων, τοῦτο δέ, ὁ καί μεῖζον καί ἀναγκαϊότερον, ἵνα τούς ἐκεῖσε κατεχομένους διὰ τήν προπατορικὴν ἀμαρτίαν, τῶν δεσμῶν καί τῶν θλίψεων τόν πατέρα ἀναπλάσῃ τόν πλασθέντα καί συντριβέντα. Καί οὐ

ἀπαλλάξῃ, διδάσκων αὐτοῖς τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄνοδον
τούτοις προοδοποιῶν, εἰς αὐτόν ἤδη πιστεύσασιν, αὐτὸς
πρωτότοκος τῶν νεκρῶν γενόμενος, ὡς μηκέτι ἀποθανούμε-
νος ἀλλὰ καὶ ζωοποιῶν οὓς βούλεται ". -

μόνον πεύθει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάπλασιν εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχε-
ται, εὐδοκοῦντος τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργοῦντος τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος, ἐπειδὴ κοινὴ ἡ τῆς ὁμοουσίου Τριάδος περὶ τὰ ἔξω ἐνέρ-
γεια, εἰ καὶ τὴν ἐνδοτέραν ἰδίαν καὶ ἀκοινώνητον πιστεύομεν, ἔν ἧ ἡ
ἰδιότης ἐκάστη τῶν ὑποστάσεων σώζεται, καὶ ἡ τοῦ Σαβελίου σύγχυσις μη-
μῶς χώραν ἔξῃ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ τῶν Χριστιανῶν διδασκαλίᾳ."

17. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Λόγος Πανηγυρικός κ.λπ., σ. 278-279:

"Ὡν γὰρ φύσει τέλειος θεός, γέγονε τέλειος ἄνθρωπος, οὐ
φαντάσας τὴν οἰκονομίαν οὐδέ φυρμόν ἢ σύγχυσιν ὑποστάς,
ἀλλ' ἐκατέρας οὐσίας τὴν ἰδιότητα σῶσαν φυλάξας οὔτε μὴν
οὐρανόθεν πνευματικὴν σάρκα καταγωγὴν μηδὲν ἐκ τῆς Παρθέ-
νου προσλαβόμενος, ἀλλ' ὡσπερ διὰ σωλήνος ἐκεῖθεν περά-
σας. Αἰσχυνέσθω Οὐάλης καὶ Μαρκίων καὶ Μανιχαῖος οὐ τὰ
τοιαῦτα ληρήσαντες. Πῶς γὰρ ἂν σπέρμα γυναικὸς καλοῦτο καὶ
καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ σπέρμα αὐτῆς τῆς ἀνθρώπου
τὴν σάρκα προσέελθεν; ἢ πῶς σπέρμα Ἀβραάμ καὶ σπέρμα Δαυ-
ὶδ καὶ Υἱὸς ἐκεῖνου ἀκούει, εἰ μὴ ἐκ τῆς ἐκεῖνου ὀσφύος
κατάγεται τὸ κατὰ σάρκα; Εἷς τοίνυν ἐστίν, ὁ αὐτὸς Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας· μία ὑπόστασις ἐν δυ-
σὶν οὐσίαις καὶ θελήσει διτταῖς γνωριζομένη. οὐ γὰρ προ-
υποστάση σαρκὶ ἐνοῦται ὁ τοῦ Θεοῦ οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστα-
τος Λόγος, ὡς φρεναπατᾶται Νεστόριος ὁ τοῦ Ἀντιχρίστου
πρόδρομος, ἀλλ' αὐτὸς γίνεται τῇ σαρκὶ ὑπόστασις, μεταδι-
δούς ἐκεῖνη τῶν αὐτοῦ ἀϋχημάτων, καὶ ἰδιοποιούμενος τὰ
ἐκεῖνης ταπεινά γε ὄντα. Εἷς γὰρ ἐστίν ὁ κακεῖνο καὶ τοῦ-
το ὑπάρχων· τῇ μὲν ὡν, ἀεὶ ἀναιτίως ἐκ τοῦ ἀνάρχου πατρός,
τὸ δὲ γενόμενος ὕστερον δι' ἄφατον φιλανθρωπίαν. Ἐφ' οὗ τὰ
ὑπὲρ ἡμῶν πάθη δεξάμενος, θεός ποθητός ὀνομάζεται καὶ Κύ-
ριος τῆς δόξης ἐσταυρωμένος, οὐ καθ' ὃ θεός, ἀλλὰ καθὸ καὶ
ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Ὡσπερ οὖν δύο θελήσεις ἐν τῇ ἐνὶ Χριστῷ
κηρύττομεν ἀπορραπίζοντες τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν, μύ-
σαν ἐν Χριστῷ οἰομένων, θέλησιν, ὅπερ οὐ μόνον διὰ τὰς ἐκατέ-
ρας φύσεως ἰδιωμάτων παρίσταται, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ ἐν
τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς. Παραιτούμενος γὰρ ἐκεῖ τὸν θάνα-

τον ἔλεγε μή τό τοῦ αὐτοῦ, τούτ' ἔστι τό ἀνθρώπινον, ἀλλά
τό τοῦ πατρός, τούτ' ἔστι τό θεῖον θέλημα γενέσθω. Τούτους
ὁμοίως ἀποσκορακισθήτω καί ἡ τῶν Ἀπολ ναριστῶν σφαλερά
ἐπίνοια, ἄνουν καί ἄψυχον σάρκα προσειληθέναί τόν Κύριον
ληρούντων· καί μάλισθ' ἠνύκα ἡ ψυχὴ ἦν ἡ τῆς τάσεως προ-
ηγουμένως χρήζουσα, ἅτε ἀθάνατος οὔσα· συνιᾶται δέ ταύτη
καί τό σῶμα, ἐνδιαύτημα ἐκεῖνης ὄν, καί ταύτη μετά τήν
ἀνάστασιν συνδιαιωσύσων.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- A.E. Βακαλόπουλος: "Ίστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ" τόμος Β', Θεσσαλονίκη 1964.
- Δημητρακόπουλος Α.: "Δοκίμιον περὶ τοῦ Βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου," Λειψία 1870.
- Δυοβουνιώτου Κ. : " Μητροφάνης Κριτόπουλος" Ἀθήναι, 1915.
- Colin Devey : "Metrophanes Kritopoulos (1589-1639) and relations between the Orthodox, Roman Catholic and Reformed Churches ἐν "Ἐκκλησία καὶ Θεολογία " τόμοι Α(212-286), Β'(545-581), Γ'(141-175).
- I.N. Καρμύρη: " Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καὶ ἡ ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία αὐτοῦ, νῦν τό πρῶτον ἐκδιδομένη, Ἀθήναι, 1937.
- τοῦ αὐτοῦ : " Ἡ Ὁμολογία μετὰ τῶν πρὸς Γῶδον ἀποκρίσεων τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου καὶ ἡ δογματικὴ διδασκαλία αὐτοῦ, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς "Θεολογίας", τόμ. ἔθ'(1941-1948).
- " " : Μητροφάνους Κριτοπούλου Ὁμολογία πίστεως, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Β'τόμο τοῦ Βιβλίου τοῦ Συγγραφέα, "Τά Δογματικά καὶ Συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας", Ἀθήναι, 1951.
- " " : Λόγος Πανηγυρικός ἅμα καὶ Δογματικός εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου" ἐν "Νέα Σιών" 36 (1941)
- N. Ἐμμ. Τζιράκη: "Ἡ περὶ Μετουσιώσεως (TRANSSUBSTANTIATIO) Εὐχαριστιακὴ Ἔρις, Ἀθήναι, 1977.